Asszonyok szürkében

Kalocsai sorsok, arcok, szerepek

Kemény fába vágta fejszéjét a riporter, amikor átfogó képet próbált adni az életüket „szürkében" töltő asszonyokról. Egyszerre kísérelte meg ugyanis, hogy közreadja a büntetés-végrehajtás női dolgozóinak sorsát (beleértve szakmai gondjaikat, választásuk miértjét és mikéntjét, valamint magánéletük specifikus jellemzőit) bemutató szociográfusi kutakodását, s az elítélt nők sajátságos belső világának természetrajzát. Hogy ez mennyire sikerült? Döntse el a börtönvilágot ismerő olvasó. Vállalkozásának bátorságát azért jól jellemzi az a tény, hogy főként a bévés kollégák – visszaolvasva magnetofonra mondott szavaik írásos változatát – egyfajta ijedelemmel, a szókimondásukhoz kötődő visszarettenéssel reagáltak. Vajon jogosan-e? Ezt – tekintve, hogy a visszavont mondatokat nem olvashatjuk – megítélni nincs jogunk. Arra mindenesetre jól rávilágít a riportkészítés helyszínen érzékelt, tartózkodásokkal vegyes hangulata és a monológok szűkített utóélete, hogy e zárt világban a kötelező(?) tabuk oldásának folyamata korántsem egyszerű (és egyszeri) vállalkozás. Ennek a tudatosult tapasztalatnak az ismeretében tárjuk az olvasó elé Hajnal László Gábor kalocsai riportját, köszönettel tartozván a személyes sorsukat vállaló és feltáró bévés kolléganőknek, valamint az esetleges ütközést is megkockáztató szerzőnek.

A szerkesztő

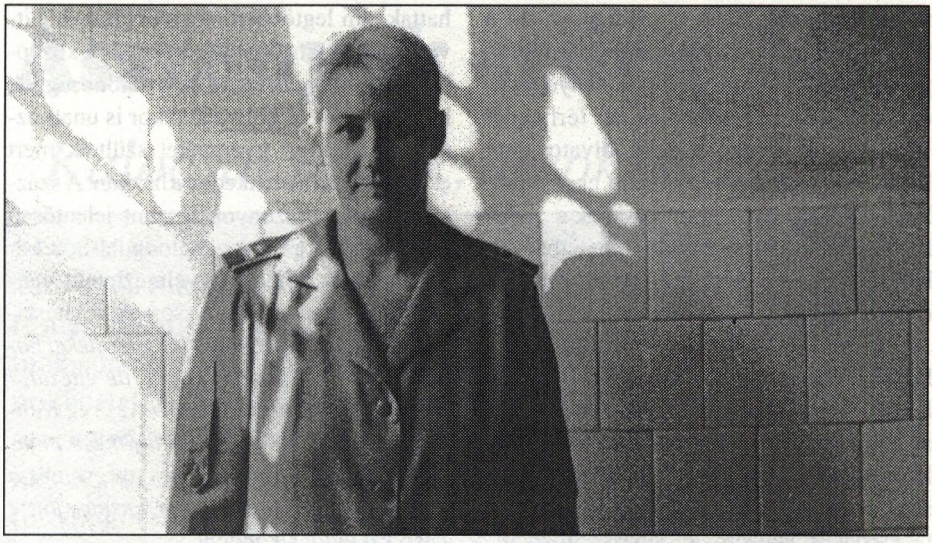
A dombokkal körülvett völgyben a kolostort a pálos szerzetesek építették Márianosztrán a XIII–XIV. században, és a krónikások szerint ide vonult vissza élete utolsó éveiben leprától szenvedő királyunk, Nagy Lajos. A magyar történelem egykori nevezetességét börtönné alakították át a II. világháború után: fegyintézetként használták 1950-ig, utána az itt fogva tartottakat először Sátoraljaújhelyre, majd Kalocsára szállították. Ekkoriban, mint az ÁVH különböző „vizsgálati" osztályain is, komoly szerepet, feladatot kaptak az úgynevezett „második nem" képviselői, ám a kötelékbe lépett felügyelők, vallatók durvasága még az ellenőrzéseket végző KGB-tiszteket is

megdöbbentette. Dúlt a szadizmus, de a külvilágtól elszigetelt asszonyok, leányok, politikaiak és köztörvényesek lényegesen összetartóbban viselkedtek a férfiaknál 1956-ig. Napjainkban nem divatos,nem hálás téma felidézni a hajdani eseményeket, hogy miképpen gonoszkodtak a „szürke bestiák", különösen a lumpenekből lett kápók, akik szinte valamennyi kérésre undorító trágársággal válaszoltak.

A levert forradalmat és szabadságharcot követő esztendőkben jó néhányan „köszönhették" szakmai előmenetelüket csupán annak, hogy őrizték, elővezették az életfogytiglanra, kivégzésre váró „nemtársaikat", és a szerencsétlenek hiába könyörögtek a havonta esedékes vattáért, a „smasszermancik" durván feleltek a foglyoknak. Talán Kalocsa volt az egyetlen hely, ahol emberségesen bántak az elítéltekkel, keveset durváskodtak, bár a '60-as évek elején, közepén onnét szabaduló, nem közbűnténves „sittesek" némelyike tények, nevek, időpontok emlegetésével bizonyíthatná a „jogszerű" túlkapásokat. Nyugaton kevésbé tartózkodóak az írók, filmrendezők, hiszen felkapott téma azt taglalni, hogy milyennek is látják szoknyás őrizőiket az elítélt nők. Nálunk viszont nincsnek reflektorfényben, mintha nem is léteznének, pedig egyre több helyütt és növekvő létszámban, különböző beosztásban és rendfokozattal végzik dolgukat, de „kifelé" nincs arcuk. Vajon miért nem tekintik az emberek a bévés munkát nőknek valónak napjainkban sem, annak dacára, hogy az élet valamennyi területén számít rájuk a társadalom?

A matriarchálisból, anyajogúból patriarchálissá, apajogúvá lett családokban megadatott az előkelőbb származású nőknek, hogy a politikai, gazdasági, művészeti életben érvényesíthessék elképzeléseiket, akaratukat, számos mesterséget gyakorolhattak, ám legtöbben megmaradtak a „hitvesség" kaptafájánál. Ez a szokás a középkorban is állandósult, azzal a különbséggel, hogy az előkelő hölgyek akkor is unatkoztak, ha tucatnyi gyermeket szültek, mert cselédek sora tüsténkedett a házban. A százkezű parasztasszonyok viszont jelentősen hozzájárultak az anyagi boldoguláshoz, bár nemzedékek példája figyelmeztetett: vénségükre megrokkannak, sorsuk kilátástalan. Ady verselte róluk: *„Tíz gyermeket hozott világra / Küzdésre, búra, de vitézül, / Szalmás tetejű kunyhójában / Az öreg Kúnné halni készül... / Kunyhó, olaj-mécs, munka, éhség, / Gyermek, rongy, szégyen és a többi / S végül a legnagyobb parancs jött: / Tessék a tüdőt kiköhögni."*

A XIV. század derekától mind fontosabbá lettek a városi iparban, a céhekben is egyenrangúnak számítottak, de fokozatosan kiszorultak a kézművesség legtöbb ágából, csupán a mesterek özvegyei vezethették átmenetileg a műhelyt (azután a legtöbbjük átadta fiának, férjhez ment a vizsgázott legényhez stb.), néhány tevékenység maradt mindössze nekik: csipkeverés, bolti kiszolgálás, szövés, fonás, varrás. A nyomdokaikba lépő első munkásnők foglalkoztatása széles sávban mozgott: a bányászatban alkalmazott ércmosóktól a beginák közösségéig. A pártában maradt lányok, magányos feleségek tartották fönn magukat (szerzetesi fogadalom nélkül) betegápolásból, kézműiparból, gyertyaöntésből, pékáruk készítéséből, és ahol kitiltották őket a városokból, kolostorokban gyülekeztek. Kitérőként megemlíthetjük a kereskedelem sajátos képviselőit, az engedéllyel működő markotányosokat, akik a hadseregekkel vonultak: *„a katonákat minden olyan áruval ellátták, amelyről az élelmezési és az ellátmányozási biztosok nem gondoskodtak..."*

Vitatható, hogy mennyire tartozik szorosan a témához, ugyanakkor okkal büszkélkedhetünk magyar amazonainkkal: várvédők, virtussal harcolók, forradalmárok, elveikért börtönviseltek szűk csapata erkölcsi indíttatásból fogott fegyvert. De említést tehetünk a férfiakat jócskán felülmúló történelmi személyiségekről is: a spanyol I. Izabella teremtette meg a kegyetlenségeiről hírhedt inkvizíciót, VI. Sándor pápa lánya, Lucrezia Borgia méregkeveréseinek áldozatai szinte megszámlálhatatlanok, és a századfordulón készült amerikai véleményösszegzés szerint: *„Ha egy nőnek a kezébe hatalmat, fegyvert, korbácsot adsz a fakanál helyett, a későbbiekben eszük ágában sincs visszatérni a sors által kirendelt helyükre. Beláthatatlan következményekkel járhat ítélkezésével a tudományos végzettséggel rendelkezők némelyike. Maradjanak a négy fal között...!"*

Monológ I.*

– A Rubin Vállalatnál tanultam a szakmát, mint francia női szabó. Az iskola elvégzése után a népművészeti háziiparhoz kerültem pályakezdő szakmunkásként. Itt jelentkeztem szakközépiskolába, de családi okok miatt sajnos nem tudtam elvégezni. Férjhez mentem 1986-ban, és hamarosan megszületett a kislányom. A vele való törődés lekötötte a szabadidőmet, nemigen futotta szórakozásra. Ennek ellenére eljutottam moziba, színházba, kirándultunk is a családommal. Ötévi házasság után elváltam, az okokat ne részletezzük, magánügy. Megviselt a szakítás, de általában a döntéseket én hozom, és bár gyakran kérek tanácsot másoktól, ritkán bánom meg tetteimet. A Kalocsai Konfekcióipari Vállalathoz 1984-ben mentem, ekkor kerültem kapcsolatba a bévével. Ez anyagilag is előnyösebb volt. Polgári alkalmazottként dolgoztam 13

*A beszélgetések szövegét tömörítettük, stilárisan olykor javítottuk, ezenkívül figyelembe vettük az interjúalanyok módosításait. A közlést ebben a formában engedélyezték (H. L. G.)

évig a fogvatartottak közelében: 1998-ban nyílt lehetőség munkám elismeréseként a beöltözésre, hivatásos állományú lehettem. Tisztában voltam azzal, hogy ez nagyobb kötöttséget, felelősséget jelent, de szívesen vállaltam az egyenruhát, mert korábban is hosszú időn át tartózkodtam az elítéltek közelében.

Amikor idejöttem, érdeklődtem a tanulási lehetőségekről, feltételekről, és reméltem, hogy maradhatok eredeti szakmám közelében. Felvételem után a varrodában dolgoztam mint meós, az átszervezések miatt azonban változott a helyzetem. Mostani feladatom a fogvatartottak munkáltatás közbeni felügyelete, irányítása.

Ehhez kapcsolódik még a munkaelosztás, a feladatok végzésének ellenőrzése, a rend és fegyelem fenntartása, az anyagszállítással kapcsolatos teendők. Kollégáimmal – úgy érzem – jó a kapcsolatom, nincsenek komolyabb vitáink, nem várunk egymásra. Közvetlen munkatársam hivatásos állományú, tapasztalt férfi, érti a dolgát. Az elítéltekkel való kapcsolatom változó, hisz ez nagymértékben függ a tennivalóktól, a létszámtól. Az én szemszögemből nézve a munka határozza meg döntéseimet, míg a fogvatartottaknál rendkívül sok a befolyásoló tényező. Ahhoz, hogy erről beszéljünk, ismerni kell az elítéltek összetételét, a személyiségüket.

Tapasztalatom szerint sok közöttük az analfabéta, tudatlan. A vegyesipari üzemünkben általában azok dolgoznak, akik másra alkalmatlanok: itt egyszerű munkát végzünk. Papír iratgyűjtőket, gyorsfűzőket hajtogatunk, készítünk, a foglalkoztatottak zöme gyógyító-nevelő csoportos: pszichésen zavartak vagy alkoholisták. Rendkívül nehezen tűrik a szabályokat, a bezártságot, és, mondjuk meg őszintén, nem szeretnek dolgozni. A hangulatuk változó, attól függ, mennyi és miféle gyógyszert szednek. Nehezen értik meg utasításaim lényegét, fanyalognak, némelyeknek sok minden nem tetszik, bár közöttük is megoszlanak a vélemények. Lehet, hogy miközben jópofáskodnak, a hátam mögött egészen mást mondanak. Amikor fegyelmit kezdeményezek a hanyagság, az intézkedések megtagadása miatt, nyilvánvalóan a minőség teljesítését, a normális viselkedést várom el, ezért mindig aláíratom két olyan elítélttel is, akik jelen voltak az esetnél, miképpen látják ők, szerintük kinek van igaza. Ebből persze lehetnek viták közöttünk, de szinte valamennyiszer belátják az igazságot. Sajnos, kevesen képesek arra, hogy komolyan vegyék a követelményeket. Hasonló a helyzet szabadulásuk után is, csak némelyikük képes arra, amit bent sajátított el. Két olyan egykori elítéltről tudok, aki gépi hímzést tanult és jelenleg civilként dolgozik egy kft.-nél. Az ismerőseim, barátaim, amikor idejöttem, megkérdezték tőlem, nem félek-e, mit érzek, amikor bezárják előttem-mögöttem az ajtót. Nekem ez különösebb gondot nem okozott, hiszen nem rám zárják, bármikor távozhatok, ha gondom van.

Az egészségügyi követelményeknek megfeleltem, nem akadt különösebb felvételi akadály, az is előny lehetett, hogy komoly szakmai tapasztalatokkal rendelkeztem. A családomban senki nem volt korábban bévés, a házasságomban sem jelentett ez a foglalkozás hátrányt, ismeretségi körömben is ehhez hasonló a helyzet. A magánéletben ritkán esik szó a benti dolgokról, de azt nem tartom jónak, hogy a fogvatartottak jogai úgy szélesedtek ki, hogy a munkáltatónak kevesebb lehetősége van az eredményes fegyelmezésre. Mostanában visszafeleselnek, ilyenkor meggyőzéssel pró-

bálkozom, a folyosón félrevonulva igyekszem velük beszélgetni, mert azt tapasztalom, hogy néha éppen az jelent megnyugvást nekik, ha valaki meghallgatja őket. De miután nincs nevelői hatásköröm, nem segíthetek túl sokat, csupán az adott pillanatban enyhíthetek sorsukon.

Mint anya, másképpen látom az állami gondozottként felnőttek kiszolgáltatott helyzetét, azt, amit mondanak, párhuzamot vonva azzal, hogy ígérgetnek mindenfélét, szabadulásuk után törődnek az intézetbe került fiaikkal, lányaikkal, mutogatják azok fényképeit, ám sokan közülük hazudnak, hiszen tisztában vannak a kinti életben várható következményekkel. Pár hónap múltán ismerősként fogadom őket, és nem érdekel, mivel indokolják visszakerülésüket. Akik evsz.-esként hazalátogathatnak hétvégeken, komoly családi háttérrel rendelkeznek. Nálam nem akadt senki, aki ne jött volna vissza időre. Terhesség, nemi betegség előfordulhat, de nekem sokkal fontosabb a gyakorta napirenden lévő vita tisztázása: *„Azok miért mehetnek haza, és én miért nem?"* Kevesen értik meg a befogadó környezet fontosságát.

A fogvatartottak még nem jelentettek fel elfogultság miatt, mostanában viszont, ahogy szűkülnek a munkalehetőségek, szaporodnak a nézeteltérések, hogy annak igen, nekem pedig semmi. Ilyenkor hiába hangoztatom, hogy csak a legjobbakat jutalmazhatjuk, és abban sem lehet állást foglalni, miszerint csak a nagyidősöket, netán az első bűntényeseket: kizárólag a kézügyesség, a szorgalom a döntő. Előfordulhatnak viták az iskolázottabbak és a kevésbé műveltek között, bár ez nem jellemző, mert e tekintetben nincs külön kedvezmény vagy hátrány. Vannak asszonyok, akik helyezkednek, éreztetik társaikkal, hogy okosabbak, ez azonban ritkán végződik győzelemmel: ebben a környezetben nem előny az ész. Szinte naponta fölháborít, hogy eldobálják az élelmet, azt, amit szívesen fogadna sok család a kinti életben, és hiába szólunk rájuk, csak legyintenek, pedig amikor nincsenek börtönben, örömmel ennék azt a kenőmájast és minden mást. Valamennyire jobb a helyzet a hitüket komolyan vevőkkel: rendesebbek mind a munkahelyen, mind a körleten, noha igen kevesen akadnak közöttük igazán vallásosak. Nálam a 34-ből talán négyen lehetnek, azok is az idősebbek.

Munkáltatóként nem helyeslem a megnövekedett kedvezményeket, így sokkal nehezebb a fegyelmezés. Szerencsére mostanáig elkerültem a komolyabb súrlódásokat, hogy feljelentsenek, vagy tettlegesen bántalmazzanak, de a hátam mögött biztosan szidnak, átkoznak néhányan. Nem képtelenség, ám nem is könnyű naprakészen követni ennyi asszony gondolatait, indulatait, és ügyelni arra, hogy beláthatatlan következményekkel járhat, amikor a felügyelőn észreveszik, fél az elítéltektől! Az elmúlt évben a magánéletemben is határozottabb lettem, vannak dolgok, amikből nem engedek, mert azt tapasztalom, nincs értelme a bizonytalankodásoknak.

A benti kényszerű határozottság a személyiségemet is alakította. Szeretném, ha otthoni döntéseimet nem rossz irányba befolyásolná határozottságom. Szüleim és gyermekem támogatnak egy-egy nehezebb nap után. Szellemileg sokszor fáraszt ez a munkakör, de az emberekkel való foglalkozás számomra mindig szépet és különleges élményeket rejtett. Nagy erőfeszítést követel az elítéltek közötti tevékenység, de a nehézségek ellenére hálás és felemelő szolgálat, hogy felnőtteket tanítunk a számunkra

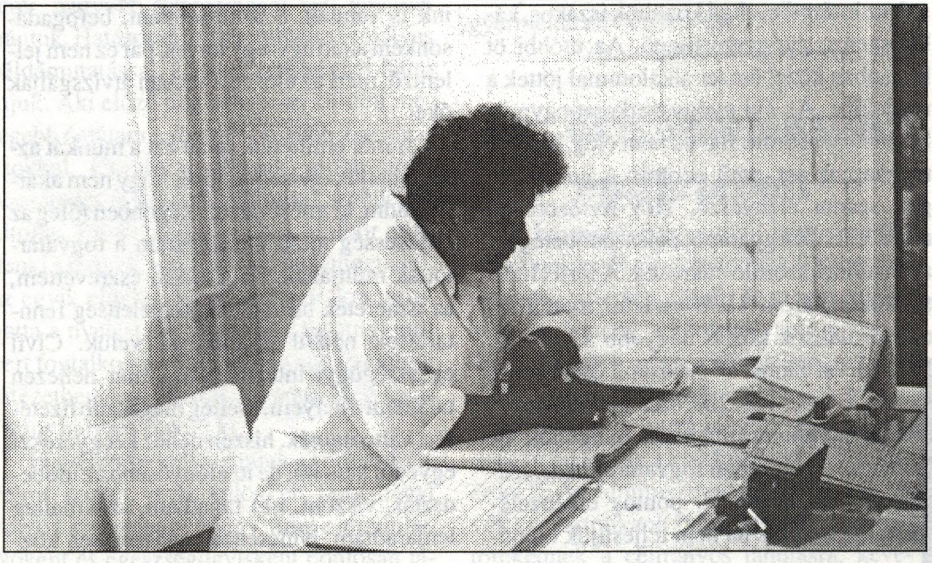
természetes tevékenységre, a munkára. A családommal soha nem foglalkozom annyira erélyesen, keményen, mint a fogvatartottakkal, nem bévés nyelven társalgok gyermekemmel, ezt sikerül a falakon belül hagynom. Lányom számára növekedésével együtt válik természetessé, hogy hol dolgozom, otthon nincs rajtam egyenruha, de következetes akarok maradni. Nem tagadom annak tényét, hogy ez a munka pár esztendő múltán változtat magatartásomon, de a női bévések Kalocsán nem szégyenlik foglalkozásukat, gyakran érezzük: szükség van ránk...

(Kissné Greksa Éva őrmester)

Monológ II.

– Kalocsán végeztem az egészségügyi szakiskolában '77-ben, majd az itteni kórház szülészetére kerültem, mint csecsemős nővér, férjhez mentem, éltünk, ahogy lehetett. Akkoriban volt a demográfiai robbanás, ezért az osztályon néha egy ápolóra 25-30 gyermek is jutott, de a fizetésem 1250 forint körül mozgott, kevésnek tartottam. Valamelyik osztálytársam az érettségi után rögtön a bévéhez jött, ő javasolta, hogy jelentkezzem ide, dupla a pénz, nyugalmasabb a munka. Polgári alkalmazottként kezdtem, de elkövettem azt a hibát, hogy gyesre mentem, és amikor lejárt a három esztendő, közölték velem: eredeti helyemet betöltötték, el nem küldenek, vállaljam ideiglenesen a pénztárosságot, mert a nő is gyermekgondozásin van. Amikor visszajött, a nevelőkhöz kerültem szociális gondozónak, ám négy év múlva ismét terhes lettem. Alig egy esztendeig maradtam otthon, ekkor javasolták, ha dolgozni kezdek, helyet kapok az egészségügyi részlegen, és felszerelhetek: '85 augusztusában vettek állományba. Kislányommal a férjem maradt odahaza, ez hatalmas szenzációnak számított a faluban.

Őrmesteri rendfokozattal küldtek alapfokú iskolába, majd néhány hetes tanfolyamok következtek, mígnem egyszer csak arról értesítettek, hogy beosztásomhoz köte-

lező a zászlósképző elvégzése. Nagyon nehéz idők következtek: a férjem halála után tanultam, neveltem a két kicsi gyereket, és kenyértörésre került sor az apósommal, akinél laktunk. A börtön parancsnokához fordultam segítségért, így kaptunk a városban szolgálati lakást, egy ideig nem kellett műszakoznom, csak napközben dolgoztam, a hétvégeket, ünnepeket a családommal tölthettem. Később beálltam a 12x24-es körforgásba: 1998-ban megvehettem a szolgálati lakást, de mivel az önkormányzati tulajdonban volt, egy helyi rendelet alapján olyan horribilis összeget kértek, amit nem tudtam kifizetni. Találtam valakit, neki eladhattam, és utána visszaköltöztem a környéken lévő szülőfalumba, onnét ingázok, mert így lényegesen kisebbek a kiadások.

Munkám annyiban különbözik a kórházitól, hogy nagyobb a felelősség, hiszen délutántól reggelig nincs mellettem orvos, önállóan kell döntenem: mikor, kit, hová. Mindig akadnak szimulálók, nyelők, falcolók, idegesek. A panaszok többsége pszichés eredetű, leromlott egészséggel kerülnek az intézetbe, akad közöttük iszákos, kábítószeres, gyógyszerfüggő. Az utóbbi öt hónapban közel ötezer alkalommal jöttek a rendelőbe. Az évi gyógyszerkeret egymillió 800 ezer forint. Bár ez nem elég, mindig megkapjuk azt, amit kérünk. A nemibetegek száma elenyésző, HIV-fertőzött nő nincs, ellenben gyarapodnak a tüdőbetegek, az inzulinra szoruló cukrosok. A férfi elítéltek között három AIDS-est lelni, mert a homoszexuálisok között nagyobb a veszély. Dr. Murvai János, az orvosunk összegzése szerint évente 150-200 ezer tabletta fogy, köztük fájdalomcsillapítók, nyugtatók is. Nehéz az iskolázatlan fogvatartottakat szavakkal lecsöndesíteni, pontos elképzelésekkel jönnek, és ha nem teljesítjük óhajukat, bármi megtörténhet. Fenyegetőznek, anyáznak, feljelentgetnek a nevelőnél, az ügyésznél, bonyolult a fegyelmezésük, csak a tapasztalatainkra számíthatunk.

De nemcsak ez az idegölő az egészben! Üzletelnek a gyógyszerekkel, ám amint jelzés érkezik, azonnal intézkedünk, és ha valóban szüksége van a tablettákra, élve a lehetőséggel, porrá törjük, majd előttünk, helyben nyeletjük le az illetővel. A próbálkozókat ismerjük, közöttük az öngyilkossággal kísérletezőket is: náluk az a legfőbb cél, hogy elkerüljenek innét a tököli kórházba, vagy csupán kimozdulhassanak néhány napra, esetleg fel akarják magukra hívni a figyelmet. Sikeres suicid általában három évenként van egy, amúgy havonta egyszer fordul elő orvosi beavatkozást igénylő ijesztgetés. Megtehetném, hogy legyintek rájuk, de én a bajbajutottak segítségére esküdtem, és ebben a rafinált környezetben is feladatom a gondoskodás, figyelmeztetés a tisztaságra, a koszosakat levinni a fürdőbe, elmondani nekik, honnét kezdjék a mosakodást: nekünk közegészségügyi feladataink is vannak. Szállításonként, befogadásonként akad egy-egy tetves, bár ez nem jellemző, mert az előzetesházban átvizsgálják őket.

A már említettek miatt ezt a munkát azzal tehetjük elviselhetőbbé, hogy nem akarjuk tudni, ki miért van itt. Régebben főleg az érdekesség miatt utánanéztem a fogvatartottak múltjának, de gyorsan észrevettem, az ismeretek birtokában képtelenség fenntartások nélkül foglalkozni velük. Civil egészségügyi intézményben már nehezen találnám a helyem, esetleg magasabb fizetésért változtatnék, hiszen nehéz két gyereket egyedül nevelni, de itt előnyösebb az időbeosztás, viszont, mit tagadjam, szakmailag lemaradtam. Nincsenek rendszeresen köz-

ponti továbbképzések, pedig szükségét látnám a fejlődő terápiák, gyógymódok nyomon követésétnek: az kevés, hogy alkalmanként beleolvasok az Orvosi Hetilapba. Nekem lenne olyan igényem, hogy havonta, félévente eltölthessek bizonyos időt a kórház belgyógyászati osztályán és láthassam, mikor, mit, miért tesznek.

Egyenruhában ritkán járok: ünnepeken vagy amikor szolgálattevők hiányában nekem kell kísérnem valakit a kórházba, előállításra. Meg is lepődnek az elítéltek, mert nővérnek szólítanak, és zavartan találgatják, hogyan beszéljenek egy törzszászlóssal. A családomban sem egyértelmű a helyzet, de kénytelenek tudomásul venni a helyzetet. Férjem az anyagiak miatt elfogadta, nem idegeskedett túlságosan, az ismerőseim azonban a rendszerváltásig pletykaéhesen érdeklődtek, ám mostanában, hogy lehet olvasni, látni, hallani nyilvánosan is a bv. intézményekről, már megszűnt az érdekessége. Az elítéltek jogainak kiszélesítésével lényegesen nehezebb lett a helyzetünk, nagyobb toleranciával kell lennünk irántuk. Hatásosabb türelemmel, személyes példamutatással, következetességgel hatni rájuk. Aki előző nap hangosan küldött melegebb égtájakra, röviddel később jön panaszokkal, tétován viselkedik, előbb-utóbb bocsánatot is kér, bár előfordul szándékos kitolás. Tavaly karácsonykor, amikor mindenki szeretett volna nyugodtan ünnepelni, az egyik elítélt a legszentebb órákra tartogatta a nyelést, és ezzel vagy tucatnyi embert foglalkoztatott. Egyetlen egészségügyi intézetben sem akarták fogadni, elég kacifántos helyzet alakult ki.

Figyelembe kell vennünk az értelmi-érzelmi szintet, mert különben falra hányt borsó a szigorúság éppúgy, mint a jóindulat. Nőként és egészségügyisként pontosan látom az összezártság következményeit, némelyeknek ugyanis még a heti kétszeri tisztálkodás is sok. Az asszonyok lényegesen nyíltabbak a férfiaknál, nem takargatják leszbikusságukat, viszont kevesebb tettlegesség adódik szerelemféltésből. Veszekedéseiket a zárkákban intézik, és társaik sietősen beavatkoznak. A nőgyógyászati bajok esetén is őszintébbek, jönnek, mondják a panaszukat, és arról is gyorsan értesülünk, ha valaki teherbe esett a kimenőjén. Mi nem avatkozunk a döntésbe, hogy megtartja vagy elveteti a magzatot, bár ez utóbbi a gyakoribb.

Nem panaszként, csupán kikívánkozik belőlem, hogy hajdanán komoly nimbusza volt az egészségügynek a büntetés-végrehajtáson belül, újabban azonban egyre érezhetőbben afféle szükséges rossznak tekintenek bennünket, így is viselkednek velünk. Az örökösen változó bérbesorolásoknál képtelenek eldönteni, hogy milyen iskolai végzettség kötelező a nővérnek, mennyi fizetést kapjon a tiszthelyettesi rendfokozatú középkáder: az én esetemben például a két gyermeket nevelő özvegy...

(Kurucz Ferencné törzszászlós)

Az „ösztönlélektan" épületében

A bévéintézetek vezetői nem szívesen beszélnek a női alkalmazottakkal kapcsolatos valós véleményükről, de magánemberként, ha ismerik a kérdezőt, nem titkolják fenntartásaikat, hogy a körleteken, szállításokon, foglalkoztatóként dolgozók némelyikét ebben a munkanélküli korszakban csak és kizárólag a kiszámítható jövedelem érdekli. Az adminisztratív állományban lévők (a „kartonkapirgálók") látványosabban törekednek a célirányos tanulásra, keve-

Mácsai Ferenc, a kalocsai intézet parancsnoka

sebb családi problémával viaskodnak, kiegyensúlyozottabbak, ami érthető is: az irodák kényelmessége messze nem hasonlítható a zsúfolt zárkákban – műhelyekben – szorongó elítéltek kordában tartásához. Nem számítanak kivételnek ez alól a rendőrtiszti főiskolai és más felsőfokú diplomával rendelkező nők sem, mert – mondják az őszintébb parancsnokok – mindenáron tekintélyt akarnak, közben vágyódnak a kimutatott rokonszenvre, reménykednek a szép szavak erejében, vagy éppen fordítva: egész magatartásuk a közönyös sértődöttség, méltán kiérdemelve a férfi kollégák minősítését.

A fogvatartottak szaporodó kedvezményei és a fegyelmezési lehetőségek korlátozottsága szintén befolyásol(hat)ja az úgynevezett „idegállapotot", hiszen a visszaesőknél, a nagyidősöknél, a tíz-egynéhány évet „csontig" töltőknél, az evsz.-re nem számíthatóknál nincs értelme a következetes bizalomnak: ritkán hálálják meg a javukra tekintettel lévő intézkedéseket, kedvezményeket. A ravaszabbak ugyan komolyan küzdenek az enyhítésért, de kizárólag saját elképzeléseik alapján cselekednek, ide értve az irigykedés szülte vamzerkodást, zárkabéli tapasztalataik részletes ismertetését. Mivel arra nincs lehetőség Kalocsán, hogy az azonos neműek között kialakult párkapcsolatok „művelőit" külön tegyék, mások előtt szerelmeskednek őszintén vagy szemérmeskedve. A társak ezt kénytelenek tudomásul venni, hivatalosan sem büntetik, de szemlélet – ha úgy tetszik: tolerancia – kérdése, mennyire csukja be szemét az a felügyelőnő, akinek anyaként, feleségként, élettársként más a véleménye az efféle vonzódásról, kedvességről, szexről.

A leszbikusok találékonysága végtelen. A témával foglalkozók, az ahhoz értők a megmondhatói: álmaikban, fantáziálgatásaikban mennyiféle „jelenet" birizgálja libidójukat, hogy aztán ébren bárhol érvényt szerezzenek vágyaiknak. A zuhanyozók

alatti tér kedvelt hely a bámészkodásra, az incselkedésre. Az óvatosabbak nem is vetkőznek le teljesen, mert a zuhanyzók előtt félmeztelen némberek nézelődnek slicces, piros szívekkel mintázott férfigatyákban, de betartják a szabályokat, ezért nem lehet felelősségre vonni az udvarlókat, a sóhajtásokkal vágyakozókat. Kalocsán vetettem papírra, hogy esetleg körbehatárolhatóbb lenne a fegyelmezés, ha pontosan meghatároznák: milyen alsóneműt viselhetnek napközben, éjszaka, munkában, szabadidejükben, tisztálkodáskor a büntetésüket töltő nők. Ezt kiegészíthetnék még azzal is, hogy pontosítsák az arc-, bőrkrémek és sminkszerek behozatalát, használatát. Ne az ápoltságot, szépítkezést korlátozzák, mert a lelkiállapot jól nyomon követhető az igényességgel, viszont keveseknek futja drága rúzsra, szemfestékre, körömlakkra, ezért lopkodják egymástól, üzletelnek a kialakult szokás szerint, és komoly veszekedések adódnak a csereberék közben, után, a kölcsönök törlesztésének elmaradásakor.

Valóban: hogyan tehet igazságot, tarthat fegyelmet egy alig ötven kilós, 160 centi magas felügyelőnő a hirtelen csetepatéknál, a szerelmi féltékenykedéseknél, a csomagok, féltve rejtegetett cigaretták, apróbb holmik csenegetésének tettenérésekor?! Bár mindig „kéznél vannak" férfi kollégáik, de percek múlhatnak el érkezésükig: a sokat tapasztalt „lenyúlós" prostituáltak, gyermek- és férjgyilkosok, az alvilág „emberi" erőszakosságát gyakorlatból ismerő „romnyik" odacsaphatnak a bajuszos porkolábnak is, ha nem tartanak a következményektől. A BörtönÚjság szinte valamennyi számában lehet kurta híreket olvasni arról, hogy az „erősebbik nemhez" tartozókból hetente hol, mennyien erőszakoskodtak társaikkal, netán a foglárokkal, nőkről azonban ritkán tesznek említést, mintegy sugallván: nekik finomabb (más) a problémamegoldó képességük. Elképzelhető, hogy erőteljesebb az ösztöngátlásuk (félelmük), tettenérhetőbb a bűntudatuk, esetenként a szociális érzékenységük, igyekeznek kerülni a látványos dühkitöréseket, ám döbbenetesen lusták: a sokéves ítélettel fogva tartott iskolázatlanok sem tolonganak a legalább nyolc általános befejezéséért, a szakmaszerzésért. Ebből következik a nagyon magas visszaesési arány, szinte semmit nem lehet velük kezdeni a börtönben!

Más a helyzet az önmagukat olyaténképpen ártatlannak tartókkal, akik nem az elkövetés (például emberölés) tényét tagadják, csupán a kiszabott ítélet mennyiségének igazságosságát vitatják. Ezt bírói tévedésnek, túlkapásnak értékelik, nem nyugszanak, bíznak fellebbezéseik eredményességében. Roppant nehéz azokkal szót érteni, akik folyamatos szenvedések után és nem előre kitervelten fogtak kést párjukra. Mit lehet kezdeni a férjüktől szabadulni képtelen nőkkel: a halállal végződő szúrás előtt tucatnyi alkalommal kértek segítséget a polgármesteri hivataltól, a rendőrségtől, de nem lakoltatták ki a garázda, iszákos apát, a kiskorú lányt hajkurászó „mostoha" élettársat, aztán „elszakadt a cérna"! Ha bármiféle ok miatt elfogult a felügyelőnő vagy a nevelőnő, máris fölerősödve vetítődhet ki a megkülönböztetés, a rokonszenv, az alig titkolt undor.

Monológ III.

– A Kalocsai Fegyház és Börtön hivatásos állományában 1992. május elseje óta dolgozom. Kezdetben nem a jogtanácsosi végzettségemnek megfelelő munkakörben, hanem a büntetés-végrehajtási osztály nyil-

vántartó csoportján belül. Igazgatási munkaköröm később kiegészült fegyelmi kivizsgálói feladatokkal. Az itt töltött évek jelentik számomra ma is azt az írott anyagból el nem sajátítható ismeretet, amelyet a körleten dolgozva szerezhettem. A jogtanácsosi munkakör kialakítására intézetünkben a fogva tartást végző intézet és az elítéltek foglalkoztatását végző kft. szétválása, valamint az intézet önálló jogi személyiségűvé, egyben perképessé válása adott alapot. A körzeti feladatokat 1995-től ellátó jogtanácsosként az Állampusztai Országos Bv. Intézetben és a Tolna Megyei Bv. Intézetben is dolgozom. Munkaköröm perképviseletből és szerződéskészítésből áll. Ügyeim száma ugyan nem magas, de a skála változatos: elítéltek által indított kártérítések, a személyi állományt érintő szolgálati lakásra vonatkozó kiürítési és helyreállítási-, továbbá munkaügyi, valamint környezetvédelmi perek vannak folyamatban. Szerencsésnek tartom magam, hogy a hat éve történt pályamódosítással régi vágyam is megvalósult: a büntetőjog eme speciális területével is foglalkozhatom.

A kalocsai intézet a női büntetés-végrehajtás legszigorúbb fokozata, tekintettel a fegyházrezsim egyedül itt alkalmazott szabályaira. A pálhalmai és a Heves Megyei Bv. Intézetek szakosodtak az alacsonyabb fokozatú elítéltek befogadására. A nőket fogva tartó helyekről általában elmondható, hogy a férfi elítéltek intézeteihez képest alacsony a veszélyességi fokuk. Bár nem hagyhatók említés nélkül azok a női fogvatartottak, akik csekély számúak ugyan, de kirívóan közösségellenes magatartást tanúsítanak a végrehajtás ideje alatt. Kezelésüket illetően a személyi állomány részéről ez fokozott figyelmet követel. Megállapítható, hogy nem lehet egyértelmű következtetést levonni az elkövetett bűncselekmény súlyossága és az intézetben tanúsított magatartást illetően, bár a minősített esetű életelleniek (akiknél az indító motívum az anya-

gi haszonszerzésen alapul) nehezen alkalmazkodnak a szigorú szabályokhoz.

Elvetem azt a véleményt, hogy a nőket nem lenne szabad bv. intézetben fogva tartani: az elítélt ember büntetést érdemel, függetlenül az elkövető nemétől. Ki kell mondani, hogy a női bűnözés tartalmaz eltérő sajátosságokat a férfiakéhoz képest, elsősorban kiemelendőek az arányszámok: az elítéltnépesség 5-6 százalékát képezik, az összes bűncselekményt megvalósítókhoz képest viszont magas az életellenesek aránya. A Kalocsán fogva tartottak esetében különösen, tekintettel a legszigorúbb fokozatra. Megállapítható, hogy az erőszakos vagyoni haszonszerzés céljából motivált és az élet ellen forduló elkövető nők aránya 50–50 százalékos megoszlású. Az utóbbiak esetében különösen jellemző, hogy legtöbbször családtagjaik, házas- és élettársaik, valamint (lényegesen kisebb előfordulási számban) gyermekeik ellen követik el végzetes tettüket.

A párjuk ellen fordulók általában negyvenéves koruk körül zárják le a hosszú évek kínlódásait. Gyakorta az asztalon lévő konyhakés, a kamrában tartott méreg, permetezőszer, balta az „eszköz". Az intézetünkben fogva tartott nők esetében igen magas arányban állapította meg a bíróság a sértett és a vádlott italozó életmódját. Sokszor az alkohol hiánya, a pénztelenség, a szellemi leépülés vezetett gyilkossághoz, kevésbé az áldozattá lett férfi által tanúsított sanyargató, bántalmazó magatartás. Az elkövetési magatartás „uralkodó" formája a hirtelen felindulás, míg az előre kitervelt cselekmények ugyan ritkábbak, de annál kegyetlenebbek. Ebben a körben többször is előfordul, hogy a vagyonnal rendelkező (házas)társ megöléséhez „segítséget" vesz igénybe a nő, olyanét, aki nincs vele érzelmi kapcsolatban, kizárólag anyagi ellenszolgáltatás reményében vállalkozik a közreműködésre. Ritkábbak azok az esetek, amikor a távozni nem akaró férj ellen az új „baráttal" közösen cselekednek. Egyedi a nálunk lévő fiatal lány esete: partnerével bosszúból lőtték le a nő régi szerelmét, mivel az korábban elhagyta.

Az életellenesek arányán belül 10 százalékra tehetők a csecsemő- és gyermekgyilkosok. Az elkövetők kora, családi állapota között egyértelműen kimutatható az összefüggés. A fiatal, egyedülálló nők szégyenükben követnek el kicsinyeik sérelmére bűncselekményt, míg a korosabb házasok, a családjuk ellátásában magukra maradt anyák nem akarják felnevelni a teherként született sokadikat, de a meglévőket gondosan ellátják. A bíróság különbséget tesz a büntetés kiszabásánál az áldozattá váltak kora szerint: az újszülöttek sérelmére elkövetett ítéletek általában harmadannyiak az idősebbekéhez (ötévesek) képest. Az 1992–94-es esztendőkben megfigyeléseket végeztem arra vonatkozóan, hogy az anya részéről létezik-e bizonyítható különbség a gyermekek nemére vonatkozóan. A témával foglalkozók szerint nincs (birtokomban országos adatok vannak), viszont az intézeti vizsgálataim alapján az újszülött kisfiúkkal szemben erősebb az indulat és a nagyobbaknál szinte valamennyi esetben ők lettek áldozatok. Kivételt két mozgássérült kislány jelentett: addig sanyargatta, verte az anyjuk, míg belehaltak sérüléseikbe.

Az idősebb fiúkra visszatérve: az ítéletekben megfogalmazták, hogy egészséges, eleven gyerekek voltak, és az anyáknak egyedül, anyagi, lelki támasz nélkül kellett róluk gondoskodniuk. A cselekmény elkövetéséig szinte majd mindig igyekeztek tö-

rődni a későbbi áldozattal, de megviselte valamennyiüket a férj és apa távolléte. Hiányzott a családban a segítő anyai nagyapa is, sőt nem egy esetben ő táplált ellenérzést fiú unokája iránt, aki megsínylette a férfi életminta és törődés hiányát. A gyilkosságok elkövetése előtt a nők próbáltak kibékülni gyermekük apjával (élettársukkal), de miután az eredménytelenül végződött, öltek: nagykéssel, vízzel teli kádban. Számomra ma is az a legmegdöbbentőbb eset, amikor egy toronyház tetejéről dobta le kisfiát az anya. A szakközépiskolai érettségivel rendelkező háromgyermekes nő azért vetemedett erre, mert a két lány után várvavárt fiú világrahozatalát követően férje máshoz költözött, és hiába igyekezett azzal zsarolni, hogy megcselekszi a kitervelt szörnyűséget: a telefonálgatás eredménytelenül végződött. Ehhez még annyit, a gyermeküket megölő anyák bv-kezelése szinte problémamentes: fejüket lehajtva, munkájukat példamutatóan végezve élik börtönéveiket.

A büntetés mértékét tekintve (akár rövid- vagy hosszúidős, fiatalabb vagy idősebb az elítélt) a szabadság utáni vágy minden korosztály éltető gondolata. Az itt töltött hosszú esztendőket elviselhetőbbé teszi számukra a rendszeres étkezés, a megkövetelt tisztálkodás, a korszerű egészségügyi ellátás, az iskolai oktatás és a jutalomként kiérdemelhető eltávozások lehetősége, valamint a feltételes szabadulás bírói megítélésének reménye. A fogvatartottak felügyeletét-nevelését ellátó kolléganőimről az a véleményem, hogy magatartásuk határozott, céltudatos. Arányuk a férfiakéhoz viszonyítva fele-fele. Törvényes előírás, hogy egyes biztonsági feladatok végrehajtását csak azonos neműek végezhetik. A körleten szolgálatot ellátók gyakran igen fárasztó tevékenységét segítheti a gondmentes családi háttér, kiegyenlítheti az esetlegesen bekövetkező munkahelyi ártalmakat. A női alkalmazottak ellen fegyelmi eljárást még nem kellett indítani!

A Börtönügyi Társaság Történeti Szekciója tagjaként kutatómunkát végzek intézetünk históriájának feldolgozásában. A város központi helyén 100 éve emelt barokk épület ma is a legszebbek közé tartozik. A korabeli újságcikkek, az érseki levéltári és a városi könyvtár dokumentumai szerint a törvénykezés céljára emelt igazságügyi palota jelenlegi helyén történt kivitelezése a támogatók, valamint az ellenzők véleményének kereszttüzében született meg. Míg a fenti viták majd húsz évig tartottak, az igazságügyi kormányzat döntését követően az alapokat 1886 tavaszán rakták le: helyi átadásra 1897 őszén került sor, 1898 nyarán az igazságügy-miniszter ünnepélyes külsőségek közepette felavatta, majd a városatyák megbékélésével kezdetét vette a jogszolgáltatási tevékenység. Az akkori vezetés örömmel fogadta a színvonalas intézményrendszer működtetését. Kifogásuk csupán az volt, hogy nem a városházával szemben, illetve a gimnázium mellett, a település legszebb részén kellett volna felépíteni.

A belső tagolódás ma is hasonló az eredetihez, de a folyamatos korszerűsítések javítottak az elhelyezés körülményein. A korabeli újságcikkek szerint a fogház felosztása: 44 egyes, 12 ötös zárka az egészséges férfiaknak, továbbá 5 egyes és 2 ötös a hasonló állapotban lévő nőknek. A fogház befogadóképességét 130 főre tervezték. A mai közel kétszerese az eredetinek. Hajdanán külön részleget alakítottak ki a betegeknek, 8 „sötétet" (dunklit) a „nem alkalmazkodó" raboknak. Helyet adtak a feleke-

zetek szerinti kápolnának, imateremnek, munkahelyeknek, tanulásra alkalmas helyiségeknek, a pincében főző- és mosórészlegeknek. A „rondán bekerülő foglyoknak" fürdőkonyha állt rendelkezésükre. Idézve a 100 éve íródott újságcikkekből: az állampolgárok irigyelhették is az itt elhelyezettek kényelmét, ellátását.

Kalocsához fűződik az első női dologház létrehozása 1916-ban: közveszélyes munkakerülők kerültek ide, őrizetüket a meglévő személyzet intézte. A törvényszék helyébe 1950-ben a megyei bíróság került, és az év nyarán a márianosztrai női börtönt is ide költöztették. Az elítéltek foglalkoztatása a kezdetektől teljes körűnek mondható, varrodai tennivalóikat igyekeznek gyorsan elsajátítani, akik erre képtelenek, a vegyesiparban dolgoznak, de a fogvatartottak jelentős részének ez az első huzamosabb ideig tartó munkahelye.

Jogászként azt tapasztalom, hogy a hazai női elítéltekre vonatkozó kriminalitási adatok a külföldiekéhez hasonlóan egy helyben topognak. Különösen a kirívóan vagyonellenesnek induló, de gyilkossággal végződő bűncselekmények többrendű vádlottai esetében. A kifosztásnál, valamint a korábban bűncselekménynek minősített üzletszerű kéjelgésnél nehéz megállapítani a kiszolgáltatottságot, illetve a gyors pénzszerzés közötti összemosódás határait. Eme kör áldozatainak önkéntessége legalább annyira elítélendő, mint maguk az elkövetők. Az életfogytiglani büntetésnek a halál bekövetkeztéig tartó kiterjesztését nem látom célravezetőnek a bűnözés visszaszorítására. Minden elítéltnek meg kell adni a szabadulás bármilyen távoli, de reálisan bekövetkező reményét. Ha erre nincs törvényes lehetőség, ön- és közveszélyessé váló magatartással kötik le folyamatosan környezetüket. Ennek feloldására sem a bv. személyi állománya nem készült fel, sem a műszaki adottságok nem megfelelőek.

A feltételes szabadulás (30 évnyi letöltött idő után) már megoldás lehetne, de ekkora büntetést még évekkel kitoldani értelmetlen, figyelemmel az emberiességi és anyagi szempontokra is. A társadalomnak el kell fogadnia a tényt, hogy a fogva tartással létrejön az a kényszerhelyzet, amit nem választ önként senki. Az úgynevezett „intimszobák"-kal kapcsolatos kérdésre röviden: követendő megoldásnak azt tartom, hogy az arra érdemesek jutalomból eltávozhassanak az intézetből. A homoszexuálisoktól csak annyit követelünk, hogy ez irányú igényeikkel másokat ne botránkoztassanak meg. Összességében az a feladatunk, hogy az elítéltek személyisége pozitívan változzon büntetésük töltése idején, legyenek alkalmassá az önálló, felelősségteljes és jogkövető életvitelre.

(Szentgyörgyiné dr. Rudnai Etelka, százados)

„Félelemmentes" újrakezdés...!

Vésőforma szerszámot jelent az ógörög kifejezésben az a szó, hogy karakter. Átvitt értelemben a jellemre utal, nevezetesen: olyan „karcolat", ami felismerhetővé teszi hordozóját. A nem alkuvó gerincesekről fogalmazta Horatius híres ódájában: „Iustum ac tenacem prospositi virum...", de ezt számosan tekintik merev erkölcsi törvénynek, hiszen a megbocsátani képes gyűlölhet, a következetes kitérhet az értelmetlen harcok elől. Sokáig kerestem azt az illetőt, aki mérhető pontossággal elemezte a büntetés ama formáját, hogy mekkora jelentőség tulajdo-

nítható a „szeretetelvonásnak". Iskolai végzettségét tekintve a nyolc általános után belekóstolt a gimnáziumba, próbálkozott szakmaszerzéssel, ám a nagykorúság elérése előtt barátjához költözött, nem tudván róla, hogy a szolíd, magába zárkózó fiú profi betörő, a szakma titokzatos magányos farkasa. Napközben olvasott, rajzolgatott, és a nála bő tíz esztendővel fiatalabb lány nem kételkedett foglalkozásában: tűzoltókészülék-ellenőr, ezért utazik szerte az országban, hetenként pár alkalommal mindenféle szállodákban éjszakázva. A hölgy súlyos testi sértést kiváltó indulatát – négyszer szúrt – a bíróság nem tekintette enyhítő körülménynek: párja trippert és lapostetűt hozott haza a rabolt holmikkal. *„Ezért böktem hasába az ollót, de a nyomozók társtettesként is gyanúsítottak, mert málhányi ékszert, mütyüröket találtak elrejtve!"* Az immáron harmincon túli asszony szabadulása után férjhez ment, két gyermek anyja, sikeres vállalkozó, „tetten érhetetlenül" becsületes adófizető, és mindmáig alkalomszerűen leszbikus.

– Amikor előzetesbe kerültem, ketten várakoztak a zárkában, és haragudtak rám, amiért „közéjük feküdtem", de aztán közösen szagolgattak, persze fogalmam sem volt arról, hogy az ajtón túlról kukkolnak. Maga a szex nem hiányzott, inkább az orgazmus izzása, ezért tartva az esetlegesen létrejöhető frigidségtől – mindezekre később találtam a könyvekben magyarázatot –, engedtem a kéréseknek, kifejezésre juttatva: hol, meddig, hogyan. Ez a hírem utolért a börtönben, mert mások előtt is mertem izgalomba jönni, viszont veszélyt jelentettem a személyzetnek, attól tartottak, feldúlom a közösség rendjét, nyugalmát. A nevelőtisztem, negyvenes nő, azzal szórakozott, hogy a közömbösség hatását ismételgette esténként, hétvégeken: vegyem tudomásul, minél erősebb a nemi izgalom, annál nagyobb az esélye a fegyelmiknek, hiszen a kölcsönös élvezetek kiszámíthatatlanul végződhetnek. Szabadulásomat követően kerültek birtokomba a latens melegséget elemző könyvek, tanulmányok, hogy a bv. intézetekben mekkora lelki küzdelmekkel járhatnak az elfojtások, a szadizmussal, netán fantáziálgatásokkal viaskodók magatartásának takargatása. Tapasztalataim szerint az elítélt nők körében szinte semmi lelkiismeret-furdalást nem jelent az önkielégítés, a másik csókolgatása, csupán akkor szenvednek, amikor betegesen szeretnek. Ez a kiszolgáltatottság meghatározza a munkakedvet, a lelki egészséget, felerősíti a belső vádakat, és nincs az a felügyelő, orvos, aki lecsapolhatná a túltelítettséget, kasztrálhatná a vágyakat. Illetve csak a rokonszenvezők képesek erre, de az állását, előmenetelét féltő hivatásosokból melyik vállalja a „bemelegedettek" védelmét? A párom meglett korú „nagyothalló", utálja a panaszkodást, és gyanakodva fogadja a lelkes örömöket: valódi krampusz, nyugalmazott pilóta. Neki köszönhetem a teljes egyenjogúság gyakorolhatóságát, hiszen számára nem a heteroszexualitás a házasság, a család értékmérője.

Rozál – nevezzük így – bízott a félelemmentes újrakezdésben, értve ezen azt is, hogy fordíthat korábbi életén, kitörölheti álmaiból az erogén zónák incselkedését, nevelőinek, felügyelőinek megvetését, és képes lesz örökre elfelejteni férfiként becézett leszbikus simogatóit: az örökös fáradhatatlansággal – helyette is – dolgozó „Misut", a görcsösen iparkodó egykori hekus „Jocót", a józanul is delíriumos mázsányi „Krizsánt". Életének második fele vaskos regény témája lehetne, mert a fegyházakban kettyósnak véltek közül valójában kevésnek van fokozott körültekintést igénylő „cicája". Ha mégis, lehet-e ana-

lizálni a lelki folyamatokkal körbebástyázott elmebetegségeket, hiszen mind a kül-, mind a belső világ folyamatos ingerei megakadályozzák a békesség nyugalmi állapotának kiteljesedését.

Szorongató látvány, ahogy a férfinak is ronda nők reggeltől estig mázolgatják magukat, nyelnek, falcolnak, hogy fidizni mehessenek Tökölre, miközben kísérőik azért morgolódnak: a fogvatartottak cicomáskodhatnak, de tőlük nem veszik jó néven, ha szolgálat közben saját lábbeli, zokni, harisnya van rajtuk. Merő kíváncsiságból összebogarásztuk a BVOP 1997-es évkönyvéből, hogy az intézményekben és a kft.-knél hány nőt alkalmaztak vezető beosztásban, továbbá mennyien szereltek föl ebben az esztendőben. Az adatok hozzáférhetőek, tehát csupán annyit: a hölgyek, mint a civil életben is leggyakrabban, messze elmaradnak az arányosságtól, talán csak az egészségügyi, a jogi és a (köz)gazdasági területen kaptak többen magasabb rangot, pozíciót. De nincs miért csodálkozni a „kirekesztettségen": hallucinációktól telített korunkban sem rendeződnek át az indulatok, a szokások, a megszólított nők java része most is ajakharapdálással dadog, és nehéz feladat elhitetni az érintettekkel, hogy nincs ok gyanakvásra.

A Nap-kelte című tévéműsor szaunás érzésével kínlódtam néhányszor a tanulmányt fogalmazva, mert egyfelől az otthonosság bizalmasságával tették lehetővé Kalocsán, hogy dolgozhassak, ugyanakkor gránitkeménységű falakba ütköztem, és pontosan érzékeltem a folyosón is cirkáló ösztönimpulzusokat: „Nincs arca a tényeknek...!" – töprengtem a miérteken. Kilépve az intézet kapuján, belenyugodtam a netán csonkán végződő munka tudatába, de fölismertem: mégsem mehetek panaszra, még külön szerencse, hogy láttam szép tekintetű nőket is. A kézirat postázásának napján bódultan ébredtem, és azt kérdeztem szomszédomtól, mikor lesz szombat. „Soká!" – felelte csodálkozva, nem értvén, hová lett hirtelenjében betegesen pontos időérzékem.

Hajnal László Gábor